

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до проведення практичних занять
з дисципліни

«СУЧАСНІ АРХІТЕКТУРНІ ТЕОРІЇ: АНАЛІЗ ТА КРИТИКА»

для студентів спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»
денної та заочної форми навчання

2020

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Сучасні архітектурні теорії: аналіз та критика» для студентів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної та заочної форми навчання / Укл.: С.О. Захарова. – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2020 - 13 с.

Укладач: С.О. Захарова, доцент кафедри «Дизайн» НУ «Запорізька політехніка», канд. філос.

наук Рецензент:

Відповідальний за випуск: І.С. Рижова, зав. кафедрою «Дизайн» НУ «Запорізька політехніка», д-р. філос. наук, професор.

Затверджено
на засіданні кафедри «Дизайн»
протокол № 6 від 03.03.2019 р.

Рекомендовано до видання
НМК факультету
будівництва, архітектури та
дизайну протокол № 6 від
5.04.2020 р.

ЗМІСТ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1. Тема: Теоретичні основи дисципліни. Концептуальні основи архітектурного формоутворення. Сильові закономірності формоутворення. Сучасні підходи до архітектурного формоутворення	4
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2. Тема: Концептуальні основи архітектурного формоутворення. Основи сучасної теорії архітектурного простору. Структура форми і простору	6
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3. Тема: Контекстуалізм. Аналіз формоутворення	9
Загальні вимоги до виконання завдань	10
Рекомендована література	12

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Теоретичні основи дисципліни. Концептуальні основи архітектурного формоутворення. Стильові закономірності формоутворення. Сучасні підходи до архітектурного формоутворення. Графоаналітичне завдання №1. Футуризм в архітектурі. Творчість А. Сант-Еліа

XX століття виявилось ареною низки масштабних (й часто руйнівних) соціальних й архітектурно-мистецьких експериментів, що склали підґрунтя його історії й заклали основи сучасного всесвітнього культурного різноманіття.

У XX ст. на арену громадського життя виходить новітня концепція – модернізм, яка охоплює не лише архітектуру й образотворчі мистецтва, але й, - перед усім, - весь комплекс суспільних засобів перетворення. Віднині, з погляду модерністських уявлень, немає такого суспільного завдання й мети, які неможливо було б вирішити й досягти з застосуванням певного технологічного інструментарію. Технологія відтепер розуміється в найширшому значенні, - від власне промислових або архітектурно-будівельних чи мистецьких її галузей - аж до різноманітних засобів суспільного й особистого перетворення.

Ключовими термінами тут є прогрес та зростання, які, власне, стають чи не найголовнішими суспільними вартостями, а за власних антиподів мають занепад та

стагнацію. Прогрес – це невблаганні потреба й настання оновлюючих змін. Якщо світове суспільство існувало до початку Першої світової (так званої Великої) війни в ілюзіях стабільності й самовдоволення науковими й технічними досягненнями, у підсумках катастрофічних воєнних мілітарних й суспільно-революційних змін початку століття виявилось, - головною необхідністю поступу віднині стають рішучі перетворення в усіх галузях громадського життя.

Формується ідеологія цього невпинного перетворення й поступу. Її творці стають вістунами й втілювачами новітньої сфери оновлюючої діяльності - соціального й мистецького авангарду, - який складає основу широкого суспільного руху за модерне радикальне оновлення – рішучу модернізацію, з відкиданням

усього застарілого, одряхлілого й занепаłego. Створюється концепція сучасного мистецтва й архітектури, тобто, - відповідного кожному часові й безперервно та безупинно оновлюваного.

Така концепція вперше пропонується й починає складатися ще в середині XIX ст., - у надрах новітнього класицизму, зокрема, - у творчості К.-Ф. Шинкеля. Найважливішою естетичною проблемою пізнішого етапу творчості цього видатного класика були пошуки “сучасного, нового стилю” архітектури й мистецтва. “Чому ми завжди повинні будувати в стилі іншого часу!” – зауважував зодчий. Найвище завдання архітектури свого часу Шинкель вбачав у створенні “власного чистого стилю”.

Завдання побудови сучасних мистецтва й архітектури досягає чіткого теоретичного оформлення на початку XX ст., - у майстрів першого інтернаціонального стилю - модерну (О. Вагнер – “Сучасна архітектура”, 1900).

Створення сучасного мистецтва й архітектури означало рішучу експансію проектного підходу на всі сфери діяльності, пов’язані з формуванням предметного середовища, - створюється нова сфера проектної діяльності - промисловий дизайн, або ж – художнє конструювання.

Уявлення про сучасну архітектуру й мистецтво пов’язані з розбудовою в першій половині XX ст. інтернаціонального, тобто міжнародного, стилю, що охопив не лише суто архітектуру, але й – весь діапазон формування предметного середовища, на всіх його рівнях, - від найдрібніших побутових речей до містобудівних структур. Треба мати на увазі, що таке формування, з погляду майстрів сучасної архітектури, неможливе без застосування прогресуючих індустріальних технологій. Другий інтернаціональний стиль, названо ще й функціоналізмом, а його дію - функціоналістичною революцією в світовій архітектурі, урбанізмі й мистецтвах. Власне, так воно спочатку й відбувалося.

Модернізм пройшов протягом кількох десятиліть XX ст. шляхом складного розвитку, - від авангардного революційного ентузіазму 1920-х років – до певного розчарування від втілення модерних можливостей, - вже на початку 1960-х, - коли мету суцільного раціонально-доцільного оновлення, яку було оголошено з початком руху, так і не пощастило досягти, а модерністські дії призвели до несподівано протилежних результатів, - одноманітності

й збіднення предметного середовища.

Проте, модерністські уявлення й засоби суспільного впливу залишаються в певних колах актуальні й понині, хоча ХХ ст. й визначило принципові межі їх ефективного застосування. Проте ідеологію неоглобалізму основано саме на принципах модернізму, хоча “чудовий і щасливий новий світ” декларується вже не для всього людства й кожної окремої людини, але - лише для “золотого мільярду,” представники якого замешкують поєднану Європу й США з Канадою. Інші п’ять мільярдів мешканців планети Земля полишені власній долі.

Отже, вичерпання архітектурно-художнього й урбаністичного розвитку доктриною модернізму неможливе, - перед усім тому, що невпинному розвитку покладено певно визначені межі, - “ліміти зростання”, - встановлені хоча б обмеженістю невідновних ресурсів земної біосфери. Альтернативою цьому глухому кутові є множинність актуальних шляхів розвитку, що знаходить віддзеркалення у відповідному культурному й етнічному різноманітті.

Контрольні запитання:

- Які принципово нові сфери проектної діяльності починають розвиток з початку ХХ ст.?
- Надати змістове визначення поняттям “модернізм”, “епоха майстрів”, “концептуальне проектування”, “актуальне творче різноманіття”.

Рекомендовані джерела: [1 - 4; 2 – 32, 69, 70, 72, 74, 101;] Див. список рекомендованої основної (1) та додаткової (2) літератури.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Концептуальні основи архітектурного формоутворення. Основи сучасної теорії архітектурного простору. Структура форми і простору

Графоаналітичне завдання №2. Порівняльний аналіз концепцій «Сучасного міста» та «Лучезарного міста» Ле Корбюзьє

ФАКТОРИ ФОРМОУТВОРЕННЯ АРХІТЕКТУРНИХ СИСТЕМ

Містобудівна культура формується під впливом незлічимої

факторів, які включають суспільно-економічні відносини; природно- кліматичні умови; розвиток науки і техніки; традиції і новаторство і т.п. Сучасний архітектор проводить порівняльний системний аналіз соціально-економічних умов, враховує світогляд, ідеологію, світосприймання людей, особливості місцевості, кліматичні умови, вирішує інженерні питання і розглядає ще багато факторів, які впливають на архітектурне рішення і складають його основу. Таким чином, сучасні проблеми формування, що стоять перед архітектором, завжди враховують безліч об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на об'ємно-просторове формування, функціонування і естетичну оцінку архітектури. Тому містобудівна культура повинна розглядатися як складна система, що складається з дії конкретних зовнішніх факторів на внутрішні елементи і протидії внутрішнього середовища на зовнішні фактори, що призводить до їх зміни. Знання взаємодії містобудівної системи з зовнішніми факторами відіграє вирішальну роль для з'ясування конкретно поставленої задачі. Крім того, всі зовнішні і внутрішні фактори і всі елементи містобудівної системи повинні бути зібрані разом і в кожному окремому випадку повинна розглядатися їх каузальна залежність один від одного. Проте насправді це нереально через надскладну організацію структури містобудівних об'єктів (поведінку вірогідностних систем можна тільки передбачити з більшою або меншою вірогідністю подій). Тому при вирішенні завдань проектування беруться тільки актуальні зовнішні фактори, без яких система не здатна функціонувати. Основні фактори, що впливають на вибір території міста і розміщення формуючих місто об'єктів, наступні:— Містобудівні фактори (композиційні, комунікаційні і функціональні фактори, особливо - доступність в годинах): - місце в системі розселення; - виробничо— господарський профіль міста; - чисельність населення; - планована структура міста; - зовнішні комунікації, транспортна система міста і приміської зони;

- – Соціальні фактори (потреба в %): - матеріальний і культурний рівень життя населення; - державний бюджет; - функціональна вибірковість і спрямованість;

- – Природні фактори (місткість і стійкість): - кліматичні умови;
- рельєф місцевості і візуально-просторові особливості ландшафту;

- наявність водоймищ і лісових насаджень;

- – Техніко економічні фактори (нормативні показники в га або кількість місць на 1000 жителів): - розмір території; - рівень інженерного устаткування і впорядкування; - види обслуговування.

- – Культурологічні фактори (культурна, історична і екологічна цінність території) Формоутворення представляє безперервний процес створення нових форм, «відкритий» для подальших етапів розвитку. Системні вимоги до досліджень покликані розглядати архітектуру більш широко і комплексно, включаючи багато формоутворювальних факторів.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АРХІТЕКТУРИ, ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА І СОЦІУМУ

З позицій системного підходу архітектурне формоутворення залежить від ряду зовнішніх чинників, і в першу чергу - від природно- кліматичних умов, від соціуму і від особливостей психофізіологічного сприйняття людиною оточуючої його дійсності. Формуючи архітектурний простір, людина створює відповідну його потребам

«другу природу» для свого життя і діяльності. В архітектурному середовищі людина упредметнює своє розуміння законів природи і суспільних відносин. Штучне середовище є «плотський що з'явилася перед нами людською психологією», віддзеркаленням соціальної структури і духовного стану суспільства в матеріальних формах. Людина утілює в ній і якийсь ідеальний образ оточення.

Поняття «природа» використовують в широкому і у вузькому значенні. Коли слово «природа» використовують в широкому значенні, мають зважаючи на весь світ в різноманітті його форм, і тоді значення цього терміну розширяється від «природних умов існування людського суспільства» до понять «Всесвіт», «Універсум» і навіть «Матерія» (БСЭ, 3-е изд.). В більш вузькому значенні природа стає об'єктом пізнання природничонаукових дисциплін.

Таким чином, природа включає три основні компоненти:

- 1 - природні і штучні об'єкти і явища;
- - технічні споруди, чи техносферу;

- – людину, як біологічний вид, і антропосферу.

В поняття «соціум» входить культура, світогляд і ідеологія суспільства, технології, будівельні матеріали і способи зведення об'єктів архітектури, науково-технічні і гуманітарні знання, що використовуються, включаючи психологію сприйняття людиною миру. Культура охоплює знання, які здобуваються людством протягом всього історичного розвитку суспільства і формують у нього певні уміння і цінності, тобто властиві йому форми спілкування.

КУЛЬТУРА (СОЦІОГЕОСФЕРА) | ПРИРОДА-ПІЗНАННЯ-СУСПІЛЬСТВО | НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Контекстуалізм. Аналіз формоутворення

Графоаналітичне завдання №3. Розвиток напрямку неопластицизм в творчості групи «Стиль»

Піт Мондріан [Mondrian] (1872-1944). Журнал «Стиль» («Де Стейл»)- 1917 (Лейден: Тео ван Дусбург [Doesburg] 1883-1931). «Неопластицизм» (Нова пластика) - 1920

Головна риса – «сувора простота у використанні засобів виразності». Для по-будови форми за принципами неопластицизму припустимі лише вертикальні й горизонтальні лінії. Перетин ліній під прямим кутом – перший принцип, другий – використання винятково основних спектральних кольорів (червоного, синього й жовтого) та

«некольорів» - білого, чорного й сірого. («Трьома головними кольорами є жовтий, синій і червоний. Вони – єдині існуючі кольори... Жовтий – це рух променя, - вертикаль... Синій – контрастний стосовно жовтого, - горизонтальний небосхил... Червоний – поєднує жовтий і синій»). В основу композицій у площині

- з чорних ліній та червоних, сірих, синіх и жовтих прямокутників і квадратів – покладено принцип «динамічної рівноваги», - “містерія співвідношень одиничного й множинного... протиставлення вертикальних та горизонтальних ліній, - як чоловічого й

жіночого”.

Архітектори групи «Де Стейл» поширили принципи Мондріана на роботу з тривимірним простором. У 1917-1920 р. р. Герріт Рітвельд (Рітфельд) [Rietveld, – 1899-1964] створює скромні, але видатні за концептуальним значенням предмети побутового оточення: “червоно-синій стілець”, тачку й дитячу колиску, конструкція яких надала можливість продемонструвати “відкриту архітектонічну організацію нового руху.” Наприклад, житловий будинок Шредер в Утрехті (1924), виконаний за проектом арх. Рітфельда, повністю “відмінняє” традиційні стіни, замінюючи їх комплексом площин, які входять одна в одну під прямим кутом й спираються на металічні конструкції, розфарбовані на червоний, жовтий й синій кольори. Ця споруда ніби ілюструє засади Ван Дусбурга, перебуваючи водночас елементарним, економічним і функціональним; не монументальним і динамічним, антикубістичним за формою й анти-декоративним за кольором.

“Нова архітектура антикубістична. Вона не намагається втиснути різні за своїм функціональним призначенням приміщення в один закритий куб. Вона скоріш відцентрово розкидає функціональні приміщення й нависаючі площини. Завдяки уявному чотиривимірному просторові (висоті, ширині, глибині й часові) ця архі-тектура підходить до абсолютно нового пластичного виразу за допомогою відкритих просторів. В цьому сенсі архітектура немов би протидіє силі тяжіння”. (Т. Ван Дусбург)

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

1. Графічну частину вправ виконують на аркушах формату А3 фломастером, рапідографом або пером. На малюнках повинні бути відображені: загальний вигляд об’єкту (будівлі, ансамблю, середовища тощо), його плани (для містобудівного об’єкту - генеральний план), внутрішня просторова структура, інтер’єри та інші зображення, що розкривають архітектурну ідею об’єкта.

2. Зображення архітектурних об’єктів необхідно починати з показу позиції людини і лінії горизонту. На графічних зображеннях необхідно показу-

вати світлові характеристики.

3. Рисунки супроводжуються аналітичними схемами,

моделями тощо.

4. Для прикладів необхідно використовувати: рисунки архітектурних шедеврів (перспективи з реальних позицій і з «пташиного польоту»); рисунки оточуючого середовища.

5. До графічних зображень додають розширені анотаційні пояснення, які відповідають темі завдання.

6. Роботи виконують протягом тижня і здають викладачеві на перевірку. В кінці курсу весь комплект робіт у вигляді альбому здають викладачеві.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Агранович – Пономарева Е.С. (2009). Справочное издание «Архитектурный дизайн: словарь-справочник» [под общ. Ред. Е.С.Агранович –Пономаревой]. Ростов н/Д:Феникс. 342 с.
2. Вотинов М. А. (2015). Реновация и гуманизация общественных пространств в городской среде: монография / Харьков нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. Харьков : ХНУГХ, 153 с.
3. Маклакова Т. Г. (2008). Высотные здания: градостроительные и архитектурно-конструктивные проблемы проектирования. М: Издательство Ассоциации строительных вузов, 158 с.
4. Габрель М. М. (2004). Просторова організація містобудівних систем. Київ: Видавничий дім АС.С., 400 с.
5. Грашин А. А. (2004). Методология дизайн-проектирования элементов предметной среды. М.: Архитектура-С, 232 с.
6. Елизарова, Л.В. (2008). Экология города: теория, практика, участие общественности: научно-популярное издание. Минск, Издательство «ВЭВЭР», 236 с.
7. Минервин Г.Б., Ермолаев А.П., Шимко В.Т., Ефимов А.В., Щепетков Н.И., Гаврилина А.А., Кудряшов Н.К. (2004). Дизайн архитектурной среды: учеб. для вузов. М.: Архитектура – С, 504 с.
8. Иконников А.В. (2006). Пространство и форма в архитектуре и градостроительстве. Москва: КомКнига, 352 с.
9. Крижановська Н. Я. (2010). Открытые архитектурные пространства центра Харькова: монография. Харьков: ХНАМГ, 219 с.
10. Крижановська Н. Я., Вотинов М. А. (2016). Принципы гуманизации архитектурно-градостроительной инфраструктуры в крупнейших городах Украины (на примере города Харькова): монография. Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. Харьков: ХНУГХ, 186 с.
11. Крижановська Н. Я., Вотинов М. А. (2012). Формирование открытых архитектурных пространств в городской среде: монография. Белгород: БГТУ, 158 с.
12. Лазарева А. Г. (2006). Архитектура, строительство,

дизайн: учебник. Ростов н/Д: Феникс, 316 с.

13. Нефедов В.А. (2002). Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. СПб.: «ПОЛИГРАФИСТ», 295 с.

14. Рижова І.С., Прусак В.Ф., Мигаль С.П. Резанова Н.О. (2017). Дизайн середовища: Словник-довідник / За ред. д.філософ.н., проф. І.С.Рижової. Львів: Простір-М. 360 с.